

НОБЕЛИСТКАТА ХЕРТА МЮЛЕР ВЪВ ВАЖЕН СПОР ЗА РУМЪНСКАТА КУЛТУРА

за българската никої не спори
– всичко ли е ясно?

Мирча Картареску, автор на румънския бестселър „Защо обичаме жените“, е в сериозен литературен конфликт с лауреатката на Нобеловата награда за литература за 2009 г. Херта Мюлер. Родената в Румъния писателка, емигрирала в Германия през 1985 г., заяви, когато беше в Румъния за лансирането на една авторска серия в издателство Хуманитас, че писателите в Румъния не са протестирали достатъчно против диктатурата. Херта Мюлер каза още, че много от тях са предпочели да се скрият в кула от слонова кост, за да не пострадат, което според мнението на писателката е форма на колаборационизъм. „Интелектуалците в Румъния не се интересуват много от обществения живот. Много писатели смятат, че са част от една отделна каста, която не трябва да се интересува от гроболици“ – е казала Херта Мюлер и в интервю за списание Корсо и дала за пример Мирча Картареску, който „не знаел, че съществуват преследвани писатели и не е слушал Радио Свободна Европа.“

Този спор относно румънската култура е важен за Румъния. Той става пред очите на целия свят, защото е замесена и носителка на Нобелова награда. Резултатът от тази идейна битка може да спаси творчеството и паметта на писателите, които живяха и твориха по времето на диктатурата на Чаушеску. Написаното от тях може да стане интересно за световната публика или, напротив, върху тях да продължи да тегне упрекът в примиренчество и социална неангажираност в бурни времена.

Редица личности на румънската култура се почувстваха засегнати от обвиненията на писателката, установена в Германия. Измежду тези, които реагираха публично, бяха Габриел Личчану, Андрей Плешу, Мирча Картареску.

Последният публикува текст във вестник „Евениментул zilei“, озаглавен „Една несправедливост“. Мирча Картареску смята, че лауреатката на Нобеловата награда се лъже, когато твърди, че румънските писатели не са протестирали против диктатурата на Чаушеску. „Най-напред, комунистическата диктатура в Румъния не беше като тази в Чехия, Унгария или Полша. Беше долна, примитивна, азиатска диктатура. Хавел не би могъл да напише книгите си в наш затвор, защото щеше да е

поставен при криминалните престъпници и хомосексуалистите или щеше да е пребит от бой като Георге Урсу. Румънският политически елит, както и интелектуалният елит, бяха физически унищожени през 50-те и 60-те години. Едва през 70-те години, в периода на слабото либерализиране, беше възможно и у нас да се появят дисиденти. Последваха обаче 80-те години и личната диктатура на Чаушеску, режимът на терор на Секуритате, единствената епоха, която и Херта, и аз изживяхме като възрастни“ – пише Картареску. „В много страници от нейните есета Херта Мюлер говори за страха. Комунистическият терор беше конкретен като ужасяващ мирис на труп. Нито Димов, нито Джелу Наум, нито Рагу Петреску, нито Мирча Хория Симионеску, нито Мирча Иванеску, нито повечето от писателите от 80-те години са говорили против системата, защото да говориш директно, беше самоубийство, както Херта Мюлер знае много добре, защото и тя не е рискувала“ – пише още М. Картареску. – „В няколко последователни интервюта, дадени преди да гоиде в Румъния, от висотата и със силата на един Нобелов лауреат Херта Мюлер се показва много и необяснимо несправедлива с мене. Измежду всички живи днес румънски писатели тя посочи само мене като представител на една интелигенция, останала без реакция пред комунистическата диктатура. Аз съм виновен, че не сме имали и ние един Хавел, аз, чрез моето мълчание, съм подкрепил диктатурата. Аз съм онзи, който, затворен в кула от слонова кост, съм живял „с вирнат нос“, безразличен към страданията на ближните си. Не Еуджен Барбу, не Паунеску, не Вадим, не кликата от нагаждачи, не безбройните доносници на Секуритате (всеки ген излизат нови имена), не онези, които бяха членове на ЦК на РКП, не редакторите на вестници и издателства, не ръководителите на Съюза на писателите, не деканите на факултетите и абонираните за пътувания в чужбина от онова време са за Херта Мюлер квинтесенция на виновния интелектуалец от комунистическата епоха, а аз, Мирча Картареску, за когото Херта изглежда, че не знае нищо. ...Аз имам само това парче хартия. Но ако имах силата на един Нобелов лауреат, бих помислил като будистите тревата, по която стъпвам, за да не смачкам случайно някоя буболечка. Не бих искал да стигна някога дотам, че да обвиня човек въз основа на един личен разговор“ – пише Картареску в края на своята статия, имайки предвид културното влияние на Херта Мюлер и как тя би могла да спаси или обвини писателите от епохата на Чаушеску.

Габриел Личчану в интервю по TVR с Рамона Аврамеску (във връзка с неговия разговор с Херта Мюлер, предаван по TVR), подкрепя казаното от М. Картареску:

„Няколко пъти се въздържах да отговоря на отделни реплики на Херта Мюлер, а сега, като видях монтажа, който сте направили, си припомних едни от тези премълчани отговори. Например, когато Херта Мюлер, така както започва монтажа, казва, че писането е много интимна дейност, която практикуваш между четири стени, и, като всичко останало, е цирк. Така е, само че от този цирк е част и Нобеловата награда, която Херта Мюлер прие; от Нобеловата награда е част турнето в целия свят, както и всичко, което означава публична изява, кръгла маса, поява, разговори, въобще – преминаване по публичната сцена. Това е световният цирк на културата, в който или влизаш, или не влизаш. Ако не влезеш, няма да приемеш Нобеловата награда, ако не влезеш, няма да приемеш нито една покана; ако не влезеш в този световен цирк на културата... тогава няма да се появяваш никога пред света. Имало е писатели, които са писали на някой остров и чиято снимка никога не е била публикувана...“

На въпроса на Р. Аврамуеску дали той споделя мнението на М. Картареску, изразено във в. „Евениментул злеей“, че шансът да се изяснят сега нашите връзки с миналото е бил пропуснат, защото и хората в Румъния като че не са били готови за такава дискусия, и, от друга страна, че и Херта Мюлер проявява някаква непоследователност по повод на връзките ѝ с Румъния, Г. Лишчану отговаря: „Споделям го. ...Ето, да кажем, в момента, в който отправяш едно такова обвинение срещу всички интелектуалци в Румъния, без да правиш разлика между онези, които никога не са омърсявали гумите си, които никога не са проституирали с езика си, и онези, които опетниха професията си на писател, използвайки гумите, за да хвалят едно чудовище, въвело страховит тоталитарен режим, когато не правиш тази разлика, аз мисля, че си виновен, че объркваш нещата. Когато говориш, че Румъния не е имала значително дисидентство и след 10–15 минути обясняваш, че ти не си била дисидент и казваш това с усмивка, когато декларираш, че е трябвало да носим пишещата си машина, за да я регистрираме, а на въпроса „а вие направихте ли това?“, отговаряш напълно естествено „да“, тогава изниква въпросът – е, в такъв случай защо упрекваш другите, че не са били дисиденти, след като не си направила елементарния жест да не се унижаваш да ходиш с пишещата си машина, за да ѝ вземат отпечатъци? Да оставим това, че в един момент ни упреква... че сме останали в страната, в една окаяна страна, и че интелегентните, чувствителните и т. н. хора са заминали. Херта Мюлер – тогава се въздържах да ѝ кажа това – е имала резервна страна. Имала е страна, която не само я е утетила и

е измила страданията ѝ тогава, но ѝ е предложила и своя език. Тя е можела да използва своя език като писател. За един писател, госпожо, това е нещо изключително. Той е свързан цял живот с езика, на който е започнал да пише, с редки изключения...“

Р. Аврамуеску: От друга страна, един от аргументите на Херта Мюлер беше, че в Румъния не е съществувала организирана съпротива. Даде за пример Чехословакия, Полша... В Румъния не се случи нещо подобно.

Г. Лишчану: Ще ви отговоря. Присъствах, след нашия разговор в Атенеу, на една размяна на реплики между Херта Мюлер и Раду Филипеску. Раду Филипеску беше неприятно изненадан от начина, по който цялостното мнение на Х. Мюлер относно съпротивата, за която говорите, не се покрива с историческата истина. И ѝ каза: „Госпожо Мюлер, но помислете какво се случваше у нас по времето на Чаушеску, една личност, която знаеше как да направи от репресията страшно и едновременно с това рафинирано оръжие, тоест, вече не бяхме в периода на Георгиу-Деж, когато се вдигнаха 8000 души, през нощта, от къщите на Букурещ. Не бяхме вече в този период, бяхме в период, когато нещата ставаха изключително нюансирано, но в същото време с невероятна сила на репресията и преследването. По това време в Чехословакия беше Хусак, по това време в Полша беше Ярузелски, по това време... и т. н., във всички останали страни начело на комунистическите партии бяха хора, които, в общи линии, не можеха да се сравняват с Чаушеску по силата да организира омразата си към интелектуалците и населението. Тоест, отчитайте факта, че ние имахме режим, напълно различен в сравнение със съседните братски страни.“ От друга страна, Румъния премина през вълна от терор през 50-те години, който унищожил целия ѝ политически и културен елит, после през 1959. В 1950 – политическия елит, а в 1959 – културния. Цялата съпротивителна сила на Румъния се изчерпа през този първи период. Това, което се настани после, беше страх, трайно насаждан в цялото население. На такава почва се развивахме ние, а Херта Мюлер също се е развивала на такава почва и е имала съответното победение. Тоест, в нейните есета има много страници за страха, който бил проникнал в нея, за ужаса, който чисто и просто я е смразявал. Тя започна да говори в момента, в който мина границата и отиде в Германия. Лесно е да съдиш така, като забравяш или ти липсва силата да обобщава ситуацията, от която си заминал.

*По материали от интернет-страниците на румънски вестници.
Превод и подбор: Василка Алексова*